

Sposoby spędzania czasu przez seniorów

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2016 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

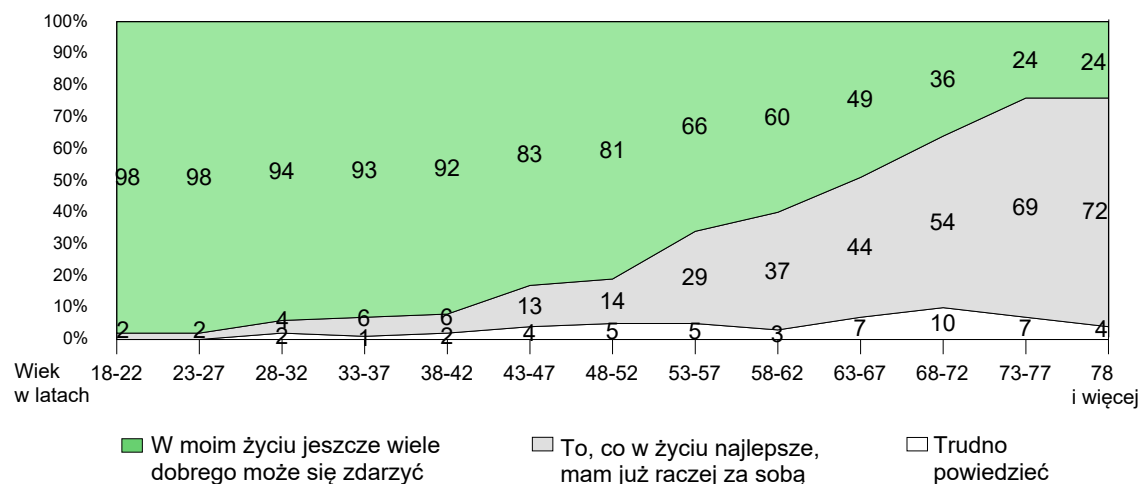
Za metrykalny próg starości zazwyczaj przyjmuje się wiek 60 lub 65 lat. W naszych badaniach¹ zapytaliśmy osoby w wieku 60+ o sposoby spędzania czasu, o rodzaje aktywności podejmowanych przez nie w codziennym życiu. Interesowały nas uwarunkowania społeczno-demograficzne sprzyjające większej aktywności seniorów. Co sprawia, że niektórzy seniorzy mimo swojego wieku są wciąż bardzo aktywni, pełni optymizmu i żywią przekonanie, że jeszcze wiele dobrego może ich w życiu spotkać?

KIEDY TO, CO NAJLEPSZE, MAMY JUŻ RACZEJ ZA SOBĄ?

W jakim wieku zaczynamy myśleć, że to, co najlepsze, mamy już raczej za sobą? Kiedy przestajemy wierzyć, że jeszcze wiele dobrego może się zdarzyć? Niemal wszyscy młodzi ludzie sądzą, że to, co w życiu najlepsze, mają jeszcze przed sobą. Zauważalny wzrost odsetka tych, którzy uważają, że przeżyli już to, co najlepsze, następuje niedługo po ukończeniu 40. roku życia (13% badanych mających od 43 do 47 lat żywi takie przekonanie) i odsetek ten w zasadzie nie zmienia się do mniej więcej 50. roku życia. Natomiast później aż do 75. roku życia zaczyna systematycznie i bardzo wyraźnie przybywać sądzących, że to, co najlepsze, jest już za nimi. Należy jednak zaznaczyć, że do 60. roku życia, czyli do często przyjmowanego progu starości, wśród badanych wyraźnie dominuje przekonanie, że jeszcze wiele dobrego może ich spotkać. Natomiast około 70. roku życia, wśród osób w wieku 68–72 lata, zaczyna przeważać przeświadczenie, że to, co najlepsze, jest już za nimi. Trzeba jednak podkreślić, że niemała część najstarszych ankietowanych (24% mających 78 lat i więcej) wciąż zachowuje optymizm uważając, że jeszcze wiele dobrego może ich spotkać.

¹ Połączono dane z dwóch badań CBOS „Aktualne problemy i wydarzenia”: nr 315, 17–25 sierpnia 2016 roku (N=1033) i nr 314, 30 czerwca – 7 lipca 2016 roku (N=983). Oba badania przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) na reprezentatywnych próbach losowych dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. KTÓRA Z PONIŻSZYCH OPINII JEST PANU(I) BLIŻSZA?

AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA

Z deklaracji badanych w wieku 60+ wynika, że co ósmy z nich pracuje zarobkowo. Odsetek pracujących spada wraz z wiekiem – wśród ankietowanych mających od 61 do 65 lat blisko jedna czwarta pracuje zarobkowo, wśród tych, którzy są w wieku 66–74 lata – 7%, a wśród najstarszych zaledwie 4%. Dłużej aktywni zawodowo pozostają mężczyźni. W każdej z analizowanych kategorii wiekowych wyższy odsetek mężczyzn niż kobiet pracuje zarobkowo.

Tabela 1

Praca zarobkowa	Deklaracje badanych w wieku:			Ogół badanych 60+
	61–65 lat	66–74 lata	75 lat i więcej	
	w procentach			
Pracuje zarobkowo	23	7	4	12
Nie pracuje zarobkowo	77	93	96	88

Tabela 2

Praca zarobkowa	Deklaracje mężczyzn i kobiet w wieku:					
	61–65 lat		66–74 lata		75 lat i więcej	
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety
	w procentach					
Pracuje zarobkowo	38	10	11	4	7	1
Nie pracuje zarobkowo	62	90	89	96	93	99

SPOSOBY SPĘDZANIA CZASU

Badanym przedstawiliśmy listę dwudziestu sześciu rodzajów aktywności i zapytaliśmy, czy i jak często je podejmują. Prawie wszyscy ankietowani w wieku 60+ oglądają telewizję (98%), a ogromna większość chodzi do kościoła, uczestniczy w mszach, nabożeństwach (88%).

Zdecydowana większość seniorów spotyka się ze znajomymi, przyjaciółmi w domu (88%) bądź poza domem (78%), odwiedza rodzinę, krewnych poza miejscem swojego zamieszkania (84%). Większość też czyta książki, czasopisma, gazety (84%), słucha radia, muzyki (82%), chodzi na spacer, piesze wycieczki (75%), uprawia działkę, ogród (70%).

Znaczna grupa badanych w wieku 60+ opiekuje się wnukami/prawnukami (59%), pomaga dzieciom/rodzinie w prowadzeniu domu (45%), pomaga dzieciom/członkom rodziny w ich działalności zarobkowej (41%), opiekuje się współmałżonkiem lub innymi starszymi, chorymi, niepełnosprawnymi w rodzinie (32%). Niemal co piąty pracuje społecznie na rzecz innych ludzi, społeczności lokalnej, sąsiadów, parafii (19%), a co szósty uczestniczy w działalności jakiejś grupy, wspólnoty religijnej (16%).

Tabela 3

Czy i jak często:	N=587				
	Tak, regularnie	Tak, od czasu do czasu	Tak, ale rzadko	Nie, nigdy	Nie dotyczy
	w procentach				
– ogląda Pan(i) telewizję?	77	15	6	2	0
	98			2	
– chodzi Pan(i) do kościoła, uczestniczy w mszach, nabożeństwach?	53	19	16	12	0
	88			12	
– spotyka się Pan(i) ze znajomymi, przyjaciółmi w domu?	11	53	24	12	0
	88			12	
– odwiedza Pan(i) rodzinę, krewnych poza miejscem Pana(i) zamieszkania?	8	40	36	16	0
	84			16	
– czyta Pan(i) książki, czasopisma, gazety?	40	28	16	16	0
	84			16	
– słucha Pan(i) radia, muzyki?	44	24	14	18	0
	82			18	
– spędza Pan(i) czas ze znajomymi, przyjaciółmi poza domem?	10	40	28	22	0
	78			22	
– chodzi Pan(i) na spacer, piesze wycieczki?	32	29	14	25	0
	75			25	
– uprawia Pan(i) działkę, ogród?	58	9	3	30	0
	70			30	

Tabela 3 (cd.)

Czy i jak często:	N=587				
	Tak, regularnie	Tak, od czasu do czasu	Tak, ale rzadko	Nie, nigdy	Nie dotyczy
	w procentach				
– opiekuje się Pan(i) wnukami/prawnukami?	26	22	11	35	6
	59			35	
– poświęca się Pan(i) swojemu hobby, rozwija swoje zainteresowania?	26	18	12	44	0
	56			44	
– pomaga Pan(i) dzieciom/rodzinie w prowadzeniu domu?	17	17	11	53	2
	45			53	
– podróżuje Pan(i) po kraju, zwiedza różne miejsca?	4	18	23	55	0
	45			55	
– pomaga Pan(i) dzieciom, członkom rodziny w ich działalności zarobkowej – w prowadze- niu gospodarstwa rolnego, firmy?	15	16	10	57	2
	41			57	
– uprawia Pan(i) sport – gimnastykę, chodzi na basen, jeździ na rowerze itp.?	19	15	9	57	0
	43			57	
– opiekuje się Pan(i) współmałżonkiem lub inną osobą/osobami starszymi, chorymi, niepełnosprawnymi w rodzinie?	24	4	4	57	11
	32			57	
– korzysta Pan(i) z komputera, internetu?	16	7	7	70	0
	30			70	
– chodzi Pan(i) do kina?	1	8	18	73	0
	27			73	
– chodzi Pan(i) do muzeów, galerii, na wystawy?	1	7	17	75	0
	25			75	
– podróżuje Pan(i) po Europie, po świecie?	3	9	11	77	0
	23			77	
– chodzi Pan(i) do teatru, opery, na koncerty?	1	7	15	77	0
	23			77	
– pracuje Pan(i) społecznie na rzecz innych ludzi, społeczności lokalnej, sąsiadów, parafii, pracuje Pan(i) jako wolontariusz?	3	9	7	81	0
	19			81	
– uczestniczy Pan(i) w działalności jakiejś grupy, wspólnoty religijnej?	8	4	4	84	0
	16			84	
– doksztala się Pan(i), uzupełnia wiedzę, kwalifikacje?	4	5	5	86	0
	14			86	
– poświęca Pan(i) czas na naukę języków obcych?	2	3	4	91	0
	9			91	
– uczestniczy Pan(i) w różnych ciekawych zajęciach, kursach, takich jak: warsztaty z informatyki, ćwiczenia pamięci, zajęcia w ramach uniwersytetu trzeciego wieku itp.?	2	2	3	93	0
	7			93	

Odpowiedzi uszeregowano według rosnącego odsetka wskazań „Nie, nigdy”

Ponad dwie piąte seniorów podróżuje po kraju, zwiedza różne miejsca (45%), uprawia sport – gimnastykę, chodzi na basen, jeździ na rowerze (43%). Blisko co trzeci ankietowany w wieku 60+ korzysta z komputera, internetu (30%), a niewiele mniej uczestniczy w życiu kulturalnym – chodzi do kina (27%), muzeów, galerii, na wystawy (25%), do teatru, opery, na koncerty (23%), podróżuje po Europie, po świecie (23%). Trochę rzadziej seniorzy poświęcają swój czas na doksztalcanie, uzupełnianie wiedzy (14%), naukę języków obcych (9%), uczestniczenie w różnych ciekawych zajęciach, kursach (7%).

RODZAJE PODEJMOWANYCH DZIAŁAŃ

Jak wynika z analiz, uwzględnione w sondażu rodzaje aktywności układają się w pewne grupy – jeśli ktoś podejmuje jeden jej rodzaj, często podejmuje również inny należący do danej grupy. W celu uchwycenia zależności między podejmowaniem różnego typu aktywności przeprowadzona została analiza czynnikowa, w wyniku której wyodrębnionych zostało pięć czynników.

Wokół **pierwszego czynnika (uczestnictwo w kulturze / rozwijanie zainteresowań)** skoncentrowane są czynności związane z uczestnictwem w życiu kulturalnym, podróżami po kraju i świecie, doksztalcaniem, korzystaniem z komputera, internetu, uprawianiem sportu, poświęcaniem się swojemu hobby i rozwijaniem zainteresowań.

Drugi czynnik (pomaganie rodzinie) grupuje rodzaje aktywności wiążące się z pomaganiem rodzinie w prowadzeniu domu, opiece nad wnukami / prawnukami, z pomaganiem dzieciom / rodzinie w działalności zarobkowej.

Trzeci czynnik (spotykание się ze znajomymi, krewnymi) skupia czynności związane z życiem towarzyskim – spotykaniem się ze znajomymi, przyjaciółmi w domu oraz poza domem, odwiedzaniem rodziny, krewnych poza miejscem zamieszkania. Z tym czynnikiem wiąże się również oglądanie telewizji oraz, w mniejszym stopniu, uprawianie działki, ogrodu.

Wokół **czwartego czynnika (spokojna aktywność w domu i poza domem)** zgrupowane są takie rodzaje aktywności, jak: czytanie książek, słuchanie radia, chodzenie na spacer, wycieczki.

Wokół **piątego czynnika (uczestnictwo we wspólnotach religijnych, wolontariat)** skoncentrowane są takie sposoby spędzania czasu, jak: uczestnictwo w działalności jakiejś grupy, wspólnoty religijnej, chodzenie do kościoła, praca społeczna na rzecz innych ludzi,

opiekowanie się współmałżonkiem lub innymi osobami w rodzinie – starszymi, chorymi, niepełnosprawnymi.

Od czego zależy podejmowanie określonych rodzajów aktywności? Jak wynika z analiz wielozmiennowych, podejmowanie form aktywności skoncentrowanych wokół pierwszego czynnika, związanego z uczestnictwem w kulturze / rozwijaniem zainteresowań, w największym stopniu zależne jest od poziomu wykształcenia – częściej podejmują je badani lepiej wykształceni, częściej również respondenci młodszy, osiągający wyższe dochody *per capita*, mieszkający w większych miejscowościach. Natomiast pomoc w prowadzeniu domu, pomaganie dzieciom w działalności zarobkowej, opieka nad wnukami, czyli podejmowanie działań zgrupowanych wokół drugiego czynnika, zależne jest przede wszystkim od wieku – rzadziej podejmują je badani, którzy przekroczyli 75 rok życia. Z kolei dla podejmowania czynności skoncentrowanych wokół trzeciego czynnika, z którym w największym stopniu skorelowane są takie sposoby spędzania czasu, jak spotykanie się ze znajomymi, przyjaciółmi poza domem i w domu, duże znaczenie ma wiek i samoocena stanu swojego zdrowia. Najrzadziej podejmują je badani najstarsi, najgorzej oceniający swój stan zdrowia. Formy aktywności zgrupowane wokół czwartego czynnika – czytanie książek, słuchanie radia, chodzenie na spacer, piesze wycieczki – najczęściej charakteryzują młodszych badanych, lepiej oceniających swój stan zdrowia, częściej uczestniczących w praktykach religijnych. W przypadku sposobów spędzania czasu skoncentrowanych wokół piątego czynnika, który tworzą przede wszystkim takie działania, jak uczestnictwo we wspólnocie religijnej oraz chodzenie do kościoła, największe znaczenie ma poziom religijności (mierzony częstością udziału w praktykach religijnych), płeć oraz miejsce zamieszkania. Te rodzaje aktywności są charakterystyczne dla najbardziej religijnych kobiet mieszkających na terenach wiejskich.

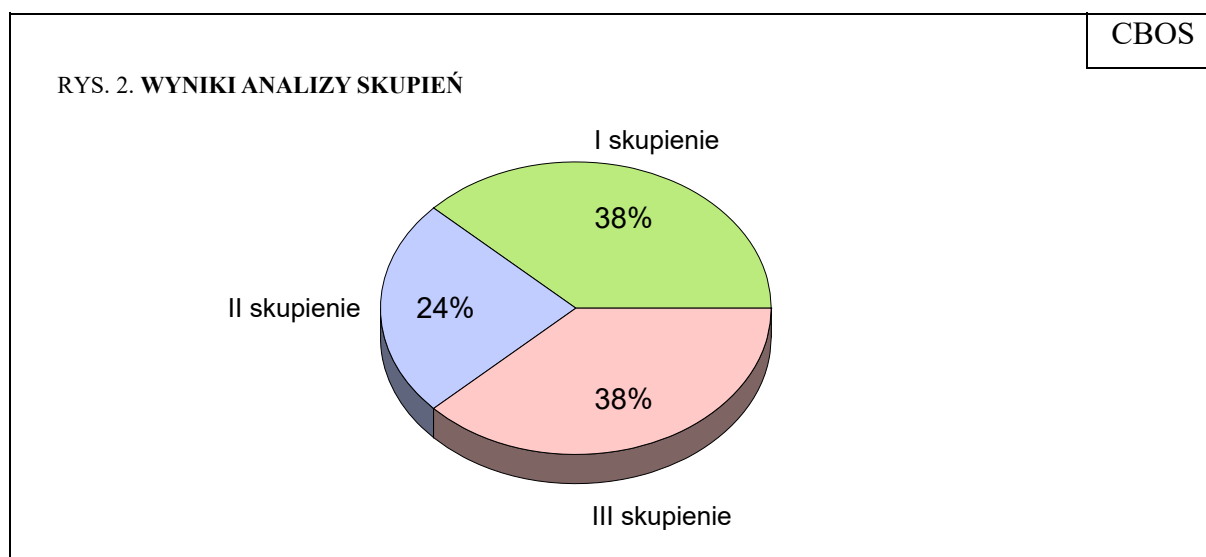
Tabela 4

Rodzaje aktywności	Wyniki analizy czynnikowej („ładunki czynnikowe”):				
	uczestnictwo w kulturze / rozwijanie zainteresowań Czynnik I	pomaganie rodzinie Czynnik II	spotykanie się ze znajomymi, krewnymi Czynnik III	spokojna aktywność w domu i poza domem Czynnik IV	uczestnictwo we wspólnotach religijnych, wolontariat Czynnik V
Chodzenie do teatru	0,80	0,06	0,09	0,13	0,02
Chodzenie do muzeów	0,80	0,03	0,08	0,17	0,01
Chodzenie do kina	0,76	0,11	0,07	0,21	-0,06
Podróże po Europie, świecie	0,71	0,07	0,12	0,10	0,00
Dokształcanie, uzupełnianie wiedzy	0,70	-0,02	-0,03	-0,02	0,24
Korzystanie z komputera, internetu	0,68	0,13	0,06	0,20	-0,13
Nauka języków obcych	0,66	-0,08	0,01	-0,06	0,18
Podróże po kraju	0,57	0,29	0,19	0,27	0,08
Zajęcia, kursy, uniwersytet	0,54	-0,07	0,03	-0,16	0,25
Uprawianie sportu	0,53	0,23	0,22	0,14	-0,01
Rozwijanie zainteresowań	0,48	0,21	0,12	0,27	0,01
Pomoc w prowadzeniu domu	0,10	0,75	0,07	0,06	0,13
Pomaganie członkom rodziny w działalności zarobkowej	0,13	0,69	-0,01	0,04	0,10
Opieka nad wnukami, prawnukami	0,00	0,68	0,12	-0,01	0,02
Spędzanie czasu ze znajomymi, przyjaciółmi poza domem	0,11	0,01	0,71	0,19	0,10
Spotykanie się poza domem	0,21	0,07	0,63	0,26	0,09
Odwiedzanie krewnych	0,06	0,16	0,56	0,30	0,09
Oglądanie telewizji	0,04	-0,01	0,56	-0,28	-0,22
Uprawianie działki	0,05	0,24	0,35	-0,01	0,30
Czytanie książek	0,21	0,03	0,10	0,63	0,01
Słuchanie radia	0,11	-0,03	0,08	0,53	0,24
Chodzenie na spacer	0,20	0,08	0,18	0,48	-0,06
Uczestniczenie we wspólnotie religijnej	0,05	0,05	-0,06	0,15	0,62
Chodzenie do kościoła	-0,23	0,00	0,12	0,30	0,53
Praca społeczna na rzecz innych ludzi	0,33	0,24	0,04	-0,01	0,48
Opieka nad osobą starszą, chorą	0,19	0,13	0,13	-0,25	0,44

Wyniki analizy składowych głównych (PCA) – w tabeli prezentowane są ładunki czynnikowe w rozwiązaniu rotowanym (rotacja ortogonalna metodą Varimax z normalizacją Kaisera) niosące informację o stopniu powiązania pierwotnej zmiennej z daną składową w skali |0-1|; moc wyjaśniająca modelu to 47% wariancji zmiennych wyjściowych. Zmienne użyte do analizy zostały zrekodowane w następujący sposób: 1 – „Tak, regularnie”, „Tak, od czasu do czasu”, „Tak, ale rzadko”, 0 – „Nie, nigdy”.

TYPY SENIORÓW

W celu wyodrębnienia grup seniorów podobnie spędzających czas zastosowana została analiza skupień². W jej wyniku seniorzy podzieleni zostali na trzy grupy – w taki sposób, aby były one maksymalnie jednorodne wewnętrznie pod względem sposobu spędzania czasu, a jednocześnie – aby maksymalnie różniły się między sobą pod tym względem. Pierwsze i trzecie skupienie obejmuje po 38% badanych w wieku 60+, drugie zaś 24%.

Pierwsze skupienie tworzą najmniej aktywni seniorzy. Podejmują oni rzadziej niż należący do dwóch pozostałych skupień niemal wszystkie rodzaje aktywności uwzględnione w sondażu. Pewnymi wyjątkami są tu: oglądanie telewizji oraz chodzenie do kościoła – te formy aktywności podejmuje ogromna większość seniorów niezależnie od przynależności do określonego skupienia. Mimo że badani należący do tej grupy podejmują większość działań uwzględnionych w sondażu znacznie rzadziej niż pozostali, w większości przynajmniej sporadycznie – poza oglądaniem telewizji i chodzeniem do kościoła – słuchają radia, muzyki, czytają książki, czasopisma, gazety, chodzą na spacer, piesze wycieczki, odwiedzają rodzinę, krewnych poza miejscem zamieszkania, spotykają się ze znajomymi, przyjaciółmi w domu, a także, rzadziej, poza domem. Blisko dwie trzecie badanych należących do tego skupienia (64%) ma poczucie, że to, co w życiu najlepsze, jest już raczej za nimi, a uważający, że jeszcze wiele dobrego może się w ich życiu wydarzyć, pozostają w mniejszości (29%).

² Zastosowano metodę k-średnich.

W **drugim skupieniu** znaleźli się najbardziej aktywni seniorzy. Podejmują oni częściej niż pozostali niemal wszystkie rodzaje aktywności uwzględnione w sondażu. Formy spędzania czasu, które szczególnie wyróżniają ich na tle pozostałych, to: korzystanie z komputera, internetu, uczestnictwo w kulturze (chodzenie do kina, teatru, opery, muzeów, galerii, na koncerty), uprawianie sportu, podróżowanie po kraju, po Europie i świecie, a także doksztalcanie się, uczestnictwo w różnego rodzaju kursach, nauka języków obcych. Wymienione działania podejmują oni wyraźnie częściej niż pozostali. Większość ankietowanych należących do tej grupy (59%) z optymizmem patrzy w przyszłość uważając, że jeszcze wiele dobrego w ich życiu może się zdarzyć. Mniej więcej co trzeci należący do tego skupienia (36%) sądzi, że to, co najlepsze, jest już za nim.

Badani należący do **trzeciego skupienia** częściej niż pozostali opiekują się wnukami, prawnukami, pomagają dzieciom, członkom rodziny w ich działalności zarobkowej, pomagają też dzieciom / rodzinie w prowadzeniu domu. Wprawdzie ogromna większość seniorów uczestniczy w praktykach religijnych, jednak ci, którzy należą do tej grupy, najczęściej deklarują, że biorą w nich udział. Ponadto zdecydowana większość seniorów należących do tego skupienia odwiedza rodzinę, krewnych poza miejscem zamieszkania, spotyka się ze znajomymi, przyjaciółmi w domu, a także poza domem, czyta książki, czasopisma, gazety, uprawia działkę, ogród, chodzi na piesze wycieczki, spaceruje. Mając na uwadze formy aktywności uwzględnione w sondażu, można zauważyć, że badani z tej grupy są na ogół bardziej aktywni niż seniorzy z pierwszego skupienia, a mniej niż ci z drugiego. Biorąc pod uwagę optymizm życiowy również lokują się oni między pierwszym a drugim skupieniem. Mniej więcej połowa badanych z tej grupy (55%) uważa, że to, co w życiu najlepsze, ma już raczej za sobą.

Tabela 5

Rodzaje aktywności	Skupienie I	Skupienie II	Skupienie III
	najmniej aktywni seniorzy	najbardziej aktywni seniorzy	umiarkowanie aktywni seniorzy
	w procentach		
Pomoc dzieciom, członkom rodziny w ich działalności zarobkowej – w prowadzeniu gospodarstwa rolnego, firmy	12	55	61
Opieka nad wnukami / prawnukami	35	65	79
Pomoc dzieciom / rodzinie w prowadzeniu domu	13	59	69
Opieka nad współmałżonkiem, rodzicami lub inną osobą / osobami starszymi, chorymi, niepełnosprawnymi w rodzinie	19	45	36
Praca społeczna na rzecz innych ludzi, społeczności lokalnej, sąsiadów, parafii	5	42	19
Chodzenie do kościoła, uczestniczenie w mszach, nabożeństwach	84	84	94
Uczestniczenie w działalności jakiejś grupy, wspólnoty religijnej	10	21	19
Spotkania ze znajomymi, przyjaciółmi w domu	75	99	94
Spotkania ze znajomymi, przyjaciółmi poza domem	57	98	87
Poświęcanie czasu na swoje hobby, rozwijanie swoich zainteresowań	23	94	65
Oglądanie telewizji	97	99	99
Słuchanie radia, muzyki	70	94	87
Czytanie książek, czasopism, gazet	71	99	88
Korzystanie z komputera, internetu	7	78	21
Chodzenie do kina	4	89	9
Chodzenie do teatru, opery, na koncerty	1	83	6
Chodzenie do muzeów, galerii, na wystawy	4	88	6
Uprawianie działki, ogrodu	50	79	83
Chodzenie na spacer, piesze wycieczki	62	92	78
Uprawianie sportu: gimnastyka, chodzenie na basen, jazda na rowerze	13	85	47
Odwiedzanie rodziny, krewnych poza miejscem zamieszkania	66	94	96
Podróżowanie po kraju, zwiedzanie różnych miejsc	9	94	51
Podróżowanie po Europie i świecie	3	73	11
Uczestniczenie w różnych ciekawych zajęciach, kursach, takich jak: warsztaty z informatyki, ćwiczenia pamięci, uniwersytet trzeciego wieku	1	25	2
Nauka języków obcych	1	33	1
Dokształcanie się, uzupełnianie wiedzy, kwalifikacji	1	48	5

Tabela 6

Która z poniższych opinii jest Panu(i) bliższa?	Skupienie I	Skupienie II	Skupienie III
	najmniej aktywni seniorzy	najbardziej aktywni seniorzy	umiarkowanie aktywni seniorzy
	w procentach		
To, co w życiu najlepsze, mam już raczej za sobą	64	36	55
W moim życiu jeszcze wiele dobrego może się zdarzyć	29	59	38
Trudno powiedzieć	7	5	7

Wyodrębnione grupy seniorów znacząco różnią się pod względem charakterystyk społeczno-demograficznych. Do **skupienia pierwszego** – najmniej aktywnych seniorów – zaliczają się, ogólnie rzecz biorąc, najstarsi: średnia wieku w tej grupie wynosi 73 lata. Większość ankietowanych zaklasyfikowanych do tej grupy ma wykształcenie podstawowe, mieszkańcy miast zaliczają się do niej równie często jak mieszkańcy wsi. Respondenci należący do tego skupienia oceniają swoje położenie materialne, a także swój stan zdrowia znacznie gorzej niż pozostali seniorzy biorący udział w badaniu. Częściej do tej grupy zaliczają się kobiety niż mężczyźni. Są to w ogromnej większości osoby nieaktywne zawodowo (jedynie 3% tej grupy pracuje zarobkowo).

Z kolei **skupienie drugie** – najbardziej aktywni seniorzy – grupuje na ogół najmłodszych seniorów: średnia wieku w tej grupie to 67 lat. Warto jednak podkreślić, że znaleźli się w tej grupie również bardziej zaawansowani wiekiem seniorzy – trafiło do niej 25% badanych mających od 66 do 74 lat oraz 11% ankietowanych w wieku 75 lat i więcej. Respondenci należący do tego skupienia lepiej niż pozostali oceniają swój stan zdrowia, są lepiej wykształceni, znajdują się w lepszym położeniu materialnym. Ogromna większość z nich mieszka w miastach. Respondenci, którzy znaleźli się w tej grupie, wyraźnie częściej niż pozostali seniorzy pracują zarobkowo (30% tej grupy pracuje zarobkowo).

Do **skupienia trzeciego** – umiarkowanie aktywnych seniorów – należą badani, którzy pod względem takich cech społeczno-demograficznych, jak wiek, wykształcenie, ocena warunków materialnych, ocena stanu zdrowia, częstość podejmowania pracy zarobkowej lokują się między skupieniem pierwszym i trzecim. Średnia wieku badanych należących do tej grupy to 69 lat.

Tabela 7. Struktura społeczno-demograficzna skupień

	Skupienie I	Skupienie II	Skupienie III	Ogółem
	najmniej aktywni seniorzy	najbardziej aktywni seniorzy	umiarkowanie aktywni seniorzy	
	w procentach			
Płeć				
Mężczyźni	44	48	48	46
Kobiety	56	52	52	54
Wiek				
61–65 lat	25	49	36	35
66–74 lata	32	39	43	38
75 lat i więcej	43	12	21	27
Wykształcenie				
Podstawowe	62	4	40	40
Zasadnicze zawodowe	21	13	29	22
Średnie	13	40	26	24
Wyższe	4	43	5	14
Ocena warunków materialnych				
Złe	16	4	5	9
Średnie	50	36	54	48
Dobre	34	60	41	43
Miejsce zamieszkania				
Wieś	50	15	47	40
Miasto	50	85	53	60
Ocena stanu zdrowia				
Dobry	20	54	24	30
Ani dobry, ani zły	40	35	54	44
Zły	40	11	22	26
Praca zarobkowa				
Tak	3	30	9	12
Nie	97	70	91	88
Średnia liczba lat				
	73 lata	67 lat	69 lat	70 lat

Do najpopularniejszych wśród seniorów sposobów spędzania czasu można zaliczyć oglądanie telewizji, chodzenie do kościoła, spotkanie się ze znajomymi, przyjaciółmi w domu oraz poza domem, odwiedzanie krewnych poza miejscem zamieszkania, czytanie książek, czasopism, gazet, słuchanie radia, muzyki. Grupa badanych w wieku 60+ nie jest jednak jednorodna. Mniej więcej jedną czwartą osób należących do niej można zaliczyć do grona aktywnych seniorów. Ogromna większość z nich spędza czas aktywnie – korzysta

z nowoczesnych technologii, uczestniczy w życiu kulturalnym, podróżuje po kraju i świecie, uprawia sport, doskonali się. Bardziej aktywnemu spędzaniu czasu sprzyja nie tylko młodszy wiek, lecz również lepsze wykształcenie, dobra ocena swojego stanu zdrowia, zadowolenie z warunków materialnych, zamieszkiwanie w mieście. Przeciętny respondent należący do tej grupy ma 67 lat.

Mniej więcej dwie piąte ogółu badanych w wieku 60+ stanowią najmniej aktywni seniorzy. Do najczęściej podejmowanych przez nich form aktywności należy zaliczyć: oglądanie telewizji, chodzenie do kościoła oraz spotykanie się ze znajomymi, przyjaciółmi w domu. Typowy przedstawiciel tej grupy ma 73 lata, wykształcenie podstawowe, jest płci żeńskiej. Badani zaklasyfikowani do tej grupy są mieszkańcami wsi równie często jak mieszkańcami miast, a swoje położenie materialne oraz swój stan zdrowia oceniają gorzej niż pozostali w wieku 60+.

#

Opracowała

Małgorzata OMYŁA-RUDZKA

Tabela 1

		Skupienie I – najmniej aktywni seniorzy	Skupienie II – najbardziej aktywni seniorzy	Skupienie III – umiarkowanie aktywni seniorzy	Liczba osób
		%	%	%	
Ogółem		38	24	38	587
Płeć	Mężczyźni	36	25	39	272
	Kobiety	40	24	37	315
Wiek	61-65 lat	27	33	40	206
	66-74 lata	32	25	43	224
	75 lat i więcej	60	11	29	158
Miejsce zamieszkania	Wieś	47	9	44	237
	Miasto do 19 999	32	13	55	83
	20 000 - 99 999	43	30	27	110
	100 000 - 499 999	25	48	27	93
	500 000 i więcej mieszk.	23	51	26	65
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	59	3	38	234
	Zasadnicze zawodowe	35	15	50	130
	Średnie	21	39	40	143
	Wyższe	12	75	13	80
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	43	3	54	39
	Od 650 zł do 999 zł	48	13	39	77
	Od 1000 zł do 1399 zł	50	8	42	116
	Od 1400 zł do 1999 zł	38	27	35	105
	2000 zł i więcej	18	60	22	109
Dochody osobiste przedziały	Do 999 złotych	43	20	37	231
	Od 1000 do 1399 złotych	45	10	45	128
	Od 1400 do 1899 złotych	35	25	40	99
	Od 1900 do 2599 złotych	29	31	40	62
	2600 złotych i więcej	15	64	21	59
Praca zarobkowa	Pracuje	10	60	30	70
	Nie pracuje	42	19	39	517
Ocena stanu zdrowia	Dobry	25	44	31	175
	Ani dobry, ani zły	34	19	47	254
	Zły	58	11	31	153
Orzeczenie o niepełnosprawności	Posiada	42	22	37	363
	Nie posiada	32	28	40	223
Udział w praktykach religijnych	Kilka razy w tygodniu	46	23	31	58
	Raz w tygodniu	33	21	46	269
	1-2 razy w miesiącu	44	17	39	82
	Kilka razy w roku	37	33	30	102
	W ogóle nie uczestniczy	45	33	22	73
Poglądy polityczne	Lewica	20	44	36	76
	Centrum	32	27	41	122
	Prawica	35	23	41	252
	Trudno powiedzieć	58	13	29	131